

UOT 94(479.24)

EMİN ŞIXƏLİYEV

MİFOLOGİYANIN “BÖYÜK ERMƏNİSTAN” İDEOLOGİYASINDA YERİ

Məqələdə “Hai-Taht” (ermənilərin milli davası) doktrinasını özündə ehtiva edən “Böyük Ermənistan” ideologiyasında mifologiyanın yeri tədqiq edilmişdir. Bu mifoloji iddialar aşağıdakılardan ibarətdir:

- * Ermənilər Tanrı tərəfindən seçilmiş millətdir;
- * Sivilizasiyanın beşiyi Ermənistandır;
- * Nuh peyğəmbər erməni mənşəlidir və qədim erməni dilində danışmışdır;
- * Şərqi Anadolu və bütün Qafqaz məhz Hz. Nuh tərəfindən ermənilərin əcdadı olan Haya vəd edilmişdir;

* Dünyanın ilk xristian milləti və dövləti ermənilər və Ermənistandır.

Məlum məsələdir ki, belə iddialar elmi obyektivliyə tamamilə ziddir və sadəcə mifoloji təxəyyüllərə əsaslanır. Məhz həmin bu iddiaların nəticəsidir ki, Ermənistanın günümüzdə də regionun qonşu dövlətləri ilə münasibətləri gərgin və problemlili olaraq qalır.

Açar sözlər: *Mifologiya, ermənilər, Böyük Ermənistan ideologiyası, “Hai-Taht” doktrinası, Şərqi Anadolu, Azərbaycan.*

Giriş. Məlum olduğu kimi, hər bir millətin tarixində mifologiyalar böyük rol oynamışlar. Məsələn, italyanların “Mare Nostrum” (Böyük Dəniz), yunanların “Megalo Idea” (Böyük İdeya), türklərin “Qızıl Alma” kimi əfsanələri keçmiş və gələcək hadisələri açıqlayan qavramlardır. Şübhəsiz ki, bu mifologiyalar arasında “Böyük Ermənistan” əfsanəsinin də özünəməxsus yeri vardır. “Böyük Ermənistan” ideologiyası “Hai-Taht” (ermənilərin davası) doktrinasını özündə əks etdirsə də, mifologiyaya əsaslanır. Bu ideologiyanın mifologiyaya əsaslanması əslində anormal bir vəziyyət deyil, ancaq keçmişdəki bütün bədbəxt hadisələrin və fəlakətlərin səbəbinin təkidlə türklərdə axtarılması əsl psixoloji xəstəlikdir. Necə ki, nasistlər Almaniyanın uğradığı məğlubiyyətlərin və fəlakətlərin qaynağı olaraq yəhudiləri məsul tutmuşdularsa, bütün ermənilər də “Hai-Taht” ideologiyasının gerçəkləşməməsində və keçmişdəki fəlakətlərin baş verməsində türkləri ittiham edirlər. “Böyük Ermənistan” məsələsi bir çox konfrans və simpoziumların, kitab və məqalələrin mövzusu olmuşdur. Amma bu ideologiyanın mifoloji əsasları çox az tədqiq edilənlər sırasındadır.

Ermənilərin vəd olunmuş torpaqlar və Nuh peyğəmbərlə bağlı iddiaları. Erməni ideoloqları öz tarixlərinin “Nuh Tufanı”na qədər apararaq, guya Nuh peyğəmbərin nəvəsinin nəvəsi Hay və ya Hayk ilə başladığını iddia etməkdədirlər. Bu düşüncəyə görə, Nuhun gəmişi Ağrı dağında lövbər salmışdır və məhz buna görə də Nuhun nəvəsinin nəvəsi Haydan törəyən ermənilərin ana vətəni Şərqi Anadoludur. Eyni zamanda Hay/Hayk 400 il yaşamış və öz ölkəsini Babilistana qədər genişləndirmişdir (bu barədə bax: 6, s. 12; 7, s. 12-16; 15, s. 100-101). Halbuki məsələyə fərqli aspektdən yanaşan erməni alimi Keğam Kerovpyan yazır ki, Hay və xələfləri tarixi simalar deyil, erməni xalqıyla qaynaşan müxtəlif millətlərin adlandırılmasıdır (9, s. 86). Belə bir vəziyyətdə Hayk əfsanəvi şəxsiyyət olduğuna görə onun Nuhdan törəməsi də uydurmadır.

Bu məsələdə xüsusilə bəzi məqamlara aydınlıq gətirməyin son dərəcə vacib olduğunu hesab edirik. Nədir bu məqamlar? Əsas məqam yəhudi ideologiyası ilə erməni ideologiyası arasında paralellik aparma və oxşarlıq yaratma siyasətidir. Yəhudi fəlsəfəsinə və onların müqəddəs kitablarına görə, guya Tanrı tərəfindən seçilmiş millət məhz İsrailoğulları, yəni yəhudilərdir və Tanrı (Yehova) Hz. İbrahimin yuxusuna girərək, "... Misir (Nil) çayından ta ... böyük çay olan Fərata qədər kənanilər, kənazilər ... və yəbusilərin məmləkətini sənin nəslinə verirəm", – demiş və Nildən Fərata qədər olan torpaqları İsrailoğullarına hədiyyə etmişdir (2. s. 7). Sonradan siyasi Sionizm fəlsəfəsinin meydana gəlməsi ilə yəhudi ideologiyasında dünya hakimiyyəti məfkurəsi təşəkkül tapmışdır.

Eyni siyasət erməni ideologiyasının da tərkib hissəsi kimi formalaşmışdır. Dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq istədikləri şüar budur ki, guya Tanrı tərəfindən "seçilmiş olan millət" məhz ermənilərdir (12, s. 57). Yəhudilərdəki dünya hakimiyyəti məfkurəsinin əksinə olaraq ermənilər belə bir ideyanı reallaşdırma bilməyəcəklərini dərk etdiklərinə görə, sadəcə Şərqi Anadolu və Qafqaz bölgələri ilə kifayətlənməkdə və iddia etdikləri bu torpaqların bir zamanlar məhz Hz. Nuhun nəvəsinin nəvəsi olan Haya vəd edildiyini önə sürməkdədirlər. Məhz bu baxımdan erməni ideologiyası "ermənilərin seçilmiş millət, Nuh peyğəmbərin erməni mənşəli olması və onun nəvəsinin nəvəsi Haya vəd edilən torpaqlar" iddiaları üzərində yaranıb möhkəmlənmişdir.

Qatı millətçi fikirləri ilə tanınan Zori Balayan da "Ocaq" adlı kitabında, Nuh peyğəmbərin erməni olduğunu və bu dildə danışdığını iddia edir (3, s. 30). Erməni iddialarına görə, Ağrı dağına çıxaraq həyatda qalmağa müvəffəq olan qövmlər ermənilərin atalarıdır. Bu baxımdan Ağrı dağı ermənilər üçün müqəddəslik simvoludur. Bu müqəddəslik guya Nuh peyğəmbərin erməni mənşəli olması ilə əlaqədardır. Ermənilər bu inancla özlərini "seçilmiş millət" olaraq görməkdədirlər. Həm də elə bir millət ki, Tanrı onları Nuh Tufanı ilə sınağa çəkmiş, ermənilər də bu sınaqdan uğurla çıxmışlar (11, s. 41). Nuh Tufanı kimi çətin imtahan və hətta həyatda qalmaq üçün bütün çətinliklərin öhdəsindən gələ bilmə qabiliyyətlərinə və dözümlü olduqlarına olan inancları erməni kimliyinin bir parçası halına gəlmişdir. Bu baxımdan, ermənilər gəminin Ağrı dağında oturması səbəbi ilə vətənlərinin Şərqi Anadolu olduğunu iddia etməkdədirlər. Gəminin Naxçıvandakı Gəmiqayada dayanması ilə bağlı tədqiqatlar dərinləşdikcə, ermənilər belə bir yeni iddia ortaya atdılar ki, guya Nuh peyğəmbər erməni olduğuna görə, onun ayaq basdığı bütün torpaqlar ermənilərə məxsusdur. Məlum məsələdir ki, belə iddialar elm adına heç bir həqiqəti özündə əks etdirmir. Bütün bunlar mifoloji təxəyyüllərə əsaslanan əfsanəvi iddialardır. Məsələyə dini aspektdən yanaşsaq, Adəm peyğəmbər bəşəriyyətin ilk atası sayıldığı kimi, Nuh peyğəmbər də Dünya Tufanı səbəbiylə bəşəriyyətin ikinci atası sayılır. Belə bir vəziyyətdə, hər hansı milli mənsubiyyətdən söhbət gedə bilməz. Yox, əgər Hz. Nuh ermənilərin də iddia etdiyi kimi, ermənidirsə, o zaman ağla gələn ilk fikir budur: bəşəriyyət ermənilərdən törəmiş və bütün dillər erməni dili əsasında formalaşaraq, sonradan deformasiyaya məruz qalmışlar. Necə deyirlər, bax, budur müəmma!

"Sivilizasiyanın ilk beşiyi – Ermənistan" iddiaları və "Ararat – Ağrı dağı" ilə bağlı məsələlər. Hələ 1703-cü ilin mayın 27-də mifoloji təxəyyüllərlə yaşayan erməni nümayəndələri Rusiya imperatoru I Pyotra tam ciddiliklə yazırdılar ki, dünyanın yaranması bizim ölkədən başlanmışdır. Nuhun gəmisi Ararat dağında dayananda, Nuh o gəmidən çıxmış və dünya ələm bu gəmidən yaranmışdır. Çarlıqların çoxu bizim ölkənin tərkibindən ayrılmışdır. Bizim dövlətimiz bütün dövlətlərdən qədimdir, bütün dövlətlərin açarı bizim əlimizdədir (1. s. 63).

Hətta məşhur gürcü alimi İlya Çavçavadze 1902-ci ildə çapdan çıxan "Армянские ученые и вопиющие камни" (erməni alimləri və daşların fəryadı) adlı əsərində ermənilərin daha da irəli gedərək, Adəm peyğəmbəri də ermənistanlı kimi qələmə vermələri kimi avantürist ideyalarını bəzi xarici müxbirlər və mətbuatlar vasitəsilə bütün dünyaya yaymağa çalışdıqlarını göstərmişdir (4, s. 43).

Belə çıxır ki, sivilizasiyanın ilk beşiyi Ermənistan olmuşdur, dünyanın yaranması da Ermənistandan başlanmışdır. Bu bir həqiqətdir ki, hər bir millətin tarixin qaranlıq və qədim dövrləriylə əlaqəli əfsanə və dastanları vardır. Əfsanə və dastanlar mənəvi və psixoloji dəyərlər şəklində qəbul edilə bilər, ancaq elmi və tarixi həqiqət olaraq önə sürülə bilməz. Məsələ burasındadır ki, ermənilərin Adəm peyğəmbərə və Nuh peyğəmbərə tək başına sahib çıxmaları heç bir dastanı məziyyətləri belə özündə əks etdirmir. Çünki yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, Adəm peyğəmbər və Nuh peyğəmbər bütün bəşəriyyətin atası sayılırlar.

Burada "Ağrı dağı" barəsində müəyyən məsələlərə aydınlıq gətirməyi son dərəcə vacib hesab edirik. Bu dağın adı Bibliyada "Ararat" olaraq keçir. Lakin ermənilər bu adı mənimsəyərək erməniləşdirmişlər. Halbuki "Ararat" kəlməsinin ermənilərlə və erməni dili ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Əgər "Ararat" həqiqətən də ermənicə bir kəlmədirsə, o zaman nəyə görə bu millət "Ağrı dağı"nı "Ararat" deyil, "Masis" adlandıır? Məsələ burasındadır ki, "Ararat" kimi oxunan "RRT" əslində Urartu adının sami dilindəki yazılışdır. Məlum olduğu kimi, Urartu tayfaları hay ola bilməzdilər, çünki onlar Asiya mənşəli xalq idi (bu barədə bax: 5, s. 11-12; 10, s. 37). Haylar isə Hind-Avropa dilli xalqdır. Digər tərəfdən, yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, bu dağ Bibliyada "Ararat" şəklində yazılmışdır, halbuki Bibliyanın ortaya çıxdığı dövrlərdə erməni millətindən və dilindən söhbət gedə bilməzdi.

"Dünyanın ilk xristian etnosu və dövləti" əfsanəsi. Ermənilər arasında dərin kök salan ənənəvi psixologiyaya görə, dünyanın bütün xristian ölkələrinin ermənilərin haqq əsəsinə cavab vermələri və "Hai-Taht" ideologiyasına hərtərəfli dəstək vermələri zəruridir. Hər şeydən əvvəl ona görə ki, ermənilər xristianlığın ilk qəbul edən xalq, eyni zamanda xristianlığın "ilk şəhid milləti"dir. Erməni kilsəsinin iddiasına görə, İsa Eçmiədzinə (ermənilər Eçmiədzinin mənasını Allahın yeganə oğlunun yer üzünə endiyi məkan olaraq izah edirlər – E.Ş.) enərək erməni kilsəsinin inşa etmiş, onu digər kilsələrdən fərqli olaraq daha müstəqil və ehtişamlı bir mövqeyə gətirmişdir (8, s. 19). Erməni iddialarına görə, bunun səbəbi erməni millətinin Tanrı tərəfindən seçilmiş olmasıdır. Buna görə də Tanrı seçilmiş olduqları səbəbiylə kilsəni məhz onların torpaqlarında qurmuşdur. Vatikan isə bu nəzəriyyəni rədd edərək, kilsənin ilk dəfə Romada inşa edildiyini və bu işin icrası üçün İsa tərəfindən müqəddəs St. Pierreyə tapşırıldığını irəli sürməkdədir. Katolıklara görə, İsanın vəkili məhz bu şəxsdir (15, s. 126). Ermənilər 301-ci il tarixini ilk xristian dövlətinin quruluş ili olaraq qəbul edirlər. Bu tarixin ilk xristian dövlətinin quruluş ili kimi göstərmələrinin və eyni zamanda "dünyanın ilk xristian dövləti və milləti" şəklində önə sürdükleri iddiaların səbəbi tamamilə dini, siyasi mahiyyətdədir və qonşu ölkələr üzərində dini və mədəni üstünlüklər əldə etmək üçün aparılan təbliğatdır. Buradan belə bir sual doğur: əgər ermənilər həqiqətən də yer üzünün ilk xristian millətidirsə, nəyə görə sülhə tərəf ilk addım atmaqla öz inanclarını sübut etmirlər? Məgər Hz. İsa kini, nifrəti, terrorizmi təlqin edirdi? Əlbəttə, intiqam hərəkatları İsa peyğəmbər tərəfindən heç vaxt öyrədilməmiş və qəbul edilməmişdir. Əgər ermənilər həqiqətən də xristianlıq dininə bağlı millətdirsə, nəyə görə digər xristian inanclarının Ermənistanına gəlib Hz. İsayə olan məhəbbətini bölüşmələrinə icazə verilmir? Qeyd edək ki, kilsə hər hansı bir erməninin digər xristian məbədlərində ibadət etməsini qadağan edir. Bu barədə "Ermənistan – terrorçu "xristian" ölkənin gizlinləri" adlı

kitabında müəllif Səmyuel Uimz yazır: "...Erməni kilsəsi digər xristian məbədlərində ibadət edən hər bir erməni kilsədən uzaqlaşmış hesab edir. Erməni kilsəsi rəsmi kilsədən başqa digər kilsələrdə ibadət edən erməniləri cəhənnəm odu ilə lənətləyir..." (14, s. 66).

Həz. İsanın prinsiplərindən uzaqlaşan və özünəməxsus bir yol cızaraq, millətçi partiyalara və terror təşkilatlarına öncülük edən erməni kilsəsi haqqında arxiepiskop Qevond Turyan yazırdı: "...Dini icmalar uzun zamanlardan bəri erməni partiyalarının inqilab ocaqları olmuş, ən şeytani proqramlar buralarda hazırlanmışdır. Dini mərkəzlər silah anbarlarına və inqilab komitələrinin qarargahlarına çevrilmişdir. Dini liderlər söz və yazı ilə xalqı üsyana təşviq edirlər. Artıq moizələrdə ibrətamiz sözlər və İncilin doktrinası zikr edilmir. Sədaqət və doğruluğun əksinə yalançılıq, humanizmin əksinə kin və intiqam, əxlaqın əksinə isə alçaqlıq və şərafətsizlik təlqin edilir... Dini liderlər komitələr tərəfindən təşkil edilmiş bayramlara, yığıncaqlara və mərasimlərə öndərlik edirlər..." (8, s. 75).

Onu da qeyd etmək ki, bu sözlərin müəllifi olan Qevond Turyan erməni millətçiləri tərəfindən təhdid edilmiş və 1922-ci ildə ABŞ-a köçmək məcburiyyətində qalmışdı. Nəhayət, 24 dekabr 1933-cü ildə Nyu-Yorkdakı dini ayını keçirmək üçün erməni kilsəsinə gəldiyi zaman o, daşnak terroristləri tərəfindən guya "Hai-Taht" ideologiyasına, yəni ermənilərin milli davasına xəyanət etməsi səbəbi ilə qətlə yetirilmişdir (13, s. 74-75).

Ümumiyyətlə, Erməni Kilsəsi siyasi və ictimai müzakirələrin mərkəzi olmuşdur. Millətin problemləri həmişə kilsəni dərinləndirən düşündürmüşdür. "Böyük Ermənistan" dövlətini yaratmaq üçün dünya ölkələrini hörümçək toru kimi saran kilsə erməni partiyalarını və terror təşkilatlarını ətrafına yığmış, müntəzəm bir şəkildə onları dəstəkləmişdir. "Xristianlığın ilk şəhid milləti" iddiası isə tamamilə dini təbliğat xarakteri daşıyır. İddiaya görə, dünyanın ilk xristian milləti olan ermənilər 1915-ci ildə müsəlman türklər tərəfindən şəhid edilərək soyqırımına uğramışlar. Əsl məqsəd dünyanın xristian dövlətlərindən dəstək almaq və bu sayədə "Böyük Ermənistan" düşüncəsini reallaşdırmaqdır. Onlar bu sayədə ortaya çıxan dindəşliq cəhdlərini siyasi müstəviyə oturtmaqda, özlərini dünyada və Qafqazda xristianlığı mənimsəyən ilk millət kimi tanıtdırmaq və xristianlığın Qafqazdakı qalası kimi göstərməklə, eyni zamanda bu dinin yayılışındakı təzyiqlərə sinə gərən "şəhid millət" imici formalaşdırmaqla çonşu ölkələr üzərində dini, siyasi təzyiqlər qurmaqda, digər tərəfdən də sivilizasiyalar arasında meydana gələn qarşıdurmalardan məharətlə istifadə etməkdədirlər.

Nəticə. Məqaləni yekunlaşdıraraq belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, ümumiyyətlə, ideologiya cəmiyyətin maraqlarını, dünyagörüşünü, ideallarını ifadə edən ideyalar sistemi, məqsədləri və hədəfləri olan inanc və fikirlərin bütünləşməsidir. İdeologiya özünü açıqlamaq üçün daha çox propaqandaya müraciət edər və istifadə etdiyi simvolların başında da şüarlar gəlir. İdeoloqlar məhz təbliğat vasitəsilə özünün, öz millətinin haqlı, qarşısındakının isə haqsız olduğuna inandırmağa çalışır. İdeologiya elmi izahlara əsaslanmaz. Bu baxımdan mifologiya ideologiyanın əsas ünsürlərindən sayılır. Mif hadisələrin keçmişdə necə olduğunu və gələcəkdə necə olması lazım gəldiyini göstərən zehni təsəvvürdür. "Böyük Ermənistan" ideologiyasının mifoloji əsasları da "Böyük Erməni tarixi"ni yaratmaq üçün ortaya atılan iddialardan ibarət olmuşdur. "Nuhun nəvələri və varisləri", "vəd olunmuş torpaqlar", "yer üzünün ilk xristian etnosu və dövləti" kimi iddialardan yola çıxan ermənilər öz tarixlərini real olaraq deyil, görmək istədikləri kimi dəyişdirməyə çalışmaqdadırlar. Bu cəhdlər ermənilərin tarixini əfsanə və mifologiyalarla necə sıx surətdə birləşdirdiyini ortaya qoyur.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayev Ə., Kərimov Ş., Zahidov B. Beynəlxalq terrorizm: onunla cinayət-hüquqi və kriminoloji mübarizənin aktual problemləri. Bakı: Qanun, 2006, 403 s.
2. Armaoğlu F. Filistin meselesi və arap-İsrail savaşları (1948-1988). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, 1991, 591 s.
3. Балаян З.Г. Очаг. Ереван: Советакан грох, 1984, 424 с.
4. Чавчавадзе И.Г. Армянские ученые и вопиющие камни. Баку: Элм, 1990, 128 с.
5. Çetinkaya N. İğdır tarixi (tarix, yer adları və bəzi oymaqlar üzərinə). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları, 1996, 402 s.
6. Gazigiray A.A. Osmanlı'dan günümüze kadar vesikalarla ermeni terörünün kaynakları. İstanbul: Gözen yayınları, 1982, 672 s.
7. Gürün K. Ermeni dosyası. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1985, 215 s.
8. İter E. Ermeni kilisesi ve terör. Ankara: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi yayınları, 1996, 176 s.
9. Kerovpyan K. Mifoloji ermeni tarixi. İstanbul: Aras yayınları, 2000, 109 s.
10. Qeybullayev Q. Qədim türklər və Ermənistan. Bakı: Azərneşr, 1992, 140 s.
11. Laçın S. Türkiye-Avrupa ilişkilerinde kültür ve medeniyet: tarihsel ve ideolojik kökenler // Liberal Düşünce Dergisi, 1999, cilt: 4, № 13, s. 39-57.
12. Laçın S. Ermeni kimlik bunalımı ve güç politikalarının bir ürünü olarak ermeni sorunu // 2023 Dergisi, 2002, sayı: 12, s. 56-61.
13. Lowry H.W. Nineteenth and twentieth century Armenian terrorism: Theads of continuity, international terrorism and the drug connection. Ankara, 1984, 156 p.
14. Uimz S.A. Ermənistan – terrorçu "xristian" ölkənin gizlinləri. Bakı: OKA Ofset Azərbaycan-Türkiyə Nəşriyyat-Poliqrafiya şirkəti, 2004, 386 s.
15. Uras E. Tarihte ermeniler ve ermeni meselesi. İstanbul: Belge yayınları, 1987, 798 s.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: emin.amea@yahoo.com

Emin Şixəliyev

THE PLACE OF THE MYTHOLOGY IN THE IDEOLOGY OF "GREAT ARMENIA"

In this article was researched place of the mythology in the ideology of "Great Armenia" including in itself the doctrine of "Hai-Takht" (the national struggle of Armenians). These mythological claims are as follows:

- * Armenians are the selected nation by God;
 - * Armenia is the cradle of civilization;
 - * The prophet Noah is of Armenian origin and he spoke in the Armenian language
 - * Eastern Anatolia and whole Caucasus are the heritage of the prophet Noah to Hay the Armenian ancestor;
 - * The first Christian nation and state of the world are Armenians and Armenia.
- It's obvious, these claims are completely contrary to scientific objectivity and are the

conclusion of mythological imaginations. As a result of these claims, the relation of Armenia and the countries it borders is still very strained and problematic.

Keywords: *Mythology, the Armenians, the ideology of "Great Armenia", the doctrine of "Hai-Takht", Eastern Anatolia, Azerbaijan.*

Эмин Шихалиев

РОЛЬ МИФОЛОГИИ В ИДЕОЛОГИИ «ВЕЛИКОЙ АРМЕНИИ»

В статье было исследовано место мифологии в идеологии «Великая Армения», содержащей в себе доктрину «Хаи-Такт» (национальная борьба армян). Эти мифологические претензии заключаются в следующем:

- * Армяне – избранная Богом нация;
- * Колыбель цивилизации – Армения;
- * Пророк Ной армянского происхождения и говорил на древнеармянском языке;
- * Именно пророк Ной обещал прародителю армян Хаю Восточную Анатолию и весь Кавказ;
- * Армяне и Армения – первый христианский народ и государство в мире.

Разумеется, что такие претензии совершенно противоречат научной объективности и являются гнилым плодом мифологических представлений. Но именно в результате этих претензий на сегодняшний день отношения Армении с соседними государствами продолжают оставаться напряженными и проблемными.

Ключевые слова: *Мифология, армяне, идеология «Великая Армения», доктрина «Хаи-Такт», Восточная Анатолия, Азербайджан.*

(Akademik İsmayıl Hacıyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İkkin variant 16.07.2019
Son variant 05.09.2019